

Opknapt landschapsobjecten in "Berlewalde"

Dankzij het project Berlewalde zijn in en rond de gemeente Bronckhorst voor 80.000 euro aan houtwallen, singels, hagen, poelen en hoogstam fruitbomen van boeren en particulieren opgeknapt. Een deel van het geld is afkomstig uit het Baron en Baronesse van Hemert tot Dingshof – Coldewey Fonds van SBNL.

Projecten van het Baron en Baronesse
Van Hemert tot Dingshof - Coldewey Fonds

Ze staan er nog wat ietjies bij de kleine eiken, meidoorns, vogelkersen en elzen in het buitengebied van Varsse bij Zelhem. Ze zijn geplant op een anderhalve meter hoge wal met aan weerszijden een sloot. Een grote eik even verderop kijkt minzaam toe. Hij is het enige restant van een houtwal die vroeger de grens tussen twee percelen afbakende. Bart Dingemanse van de Stichting Landschapswacht pakt er een kaart uit 1903 bij, waarop te zien is dat er op die plek inderdaad een houtwal lag. Het gebied was een grote lappendeken van versnipperde vaak piepkleine perceeltjes.

Beeldbepalend

Het wemelt op die kaart van afscheidingen in de vorm van een wal, elzen langs sloten en hagen, die vroeger het beeld op het platteland bepaalden. Ze moesten het vee binnen het weiland houden. De houtwallen dienden tevens als leverancier van hout, takkenbossen, stelen voor schop en bezem en in de herfst kon de eigenaar er bessen en paddenstoelen plukken. 'Vergeet niet de grote verscheidenheid aan biodiversiteit die zo'n houtwal oplevert. Nergens vind je op zo'n klein gebied zoveel verschillende soorten. Als de wal oost-west is aangelegd, heb

Middeleeuws oerbos in de Achterhoek

Het landschap van de Achterhoek met zijn open weidegebieden, landgoederen en coulissen met een afwisseling van weilanden, bos en houtwallen is hooguit 200 jaar oud. Het is grotendeels gegroeid uit Berlewalde, een middeleeuws oerbos in het hart van de Achterhoek. Of dat bos inderdaad Berlewalde heette, is niet helemaal zeker. En waar het precies heeft gelegen is ook niet bekend, want er zijn geen kaarten van. Grofweg moet het tussen de Oude IJssel, de Schipbeek, Dorther Beek, IJssel en de hogere gronden tussen Eibergen en Aalten hebben gelegen. Het was eerst een aaneengesloten wildernis met hier en daar een eilandje met bewoning (vooral langs de randen en bij Zelhem), maar in middeleeuwen ontstond een afwisseling van verschillende soorten bos, moeras, halfopen bosweide en hakhout. Aanvankelijk domineerde bos, vooral eiken en elzen. Boeren gebruikten ze voor een bijzondere bijverdienste, het maken van houtskool (een coolshoop in het bos). Wolf, beer, wilde paarden, zwijnen, edelherten, bevers en misschien zelfs de eland waren er te vinden, net als kraanvogels en ganzen. Boeren hielden er koeien, maar ook varkens, die zich in het bos in de herfst tegoed deden aan eikels en beukennoten. Geleidelijk werd het gebied steeds opener en verloren bos en moeras terrein ten gunste van de landbouw. Intensievere begrazing, de komst van landgoederen, ontginning en verkaveling zorgden ervoor dat Berlewalde in het landschap niet meer te herkennen is.

je zelfs een zon- en een schaduwkant, elk met andere soorten planten en dieren', vertelt Bart Dingemanse enthousiast. Doordat vroeger overal wallen en hagen lagen konden dieren beschermd en in hun eigen biotoop door een groot gebied trekken. Groenblauwe dooradering heet dat, precies wat nu het Natuurnetwerk Nederland (de EHS) beoogt: het verbinden van natuurterreinen.

Zoeken naar partners

Berlewalde was een van de negen projecten die het Fonds van SBNL verleden jaar honoreerde. Behalve het Fonds droegen ook de gemeente, de provincie Gelderland en de Rabo Streekrekening Graafschap Noord bij. Zo werkt de Landschapswacht met veel meer projecten. Zoeken naar financiële en landschappelijke partners voor aanleg, herstel en onderhoud van landschapselementen in een gebied, legt Bart Dingemanse uit, er meteen aan toevoegend dat de overheid tegenwoordig veel meer de hand op de knip houdt. 'Daarom is het zo mooi dat we soms fondsen kunnen aanboren.'

Het leeuwendeel van het geld is geïnvesteerd in restauratie en herstel van de landschapselementen, een klein deel is ook besteed voor het beheer en nazorg in de komende tien jaar. Die vergoeding is vergelijkbaar met de subsidie die de overheid voor natuur- en landschapsbeheer versterkt. In totaal worden 27 objecten hersteld, de laatste drie deze herfst en winter. De Agrarische Natuurvereniging 't Onderholt voert de werkzaamheden uit. Die objecten heeft de adviseur van de Landschapswacht verzameld door met historische kaarten in het gebied rond te rijden. 'Als je dan ergens twee of drie eiken niet te ver van elkaar af ziet staan, weet je vrij zeker dat daar ooit een houtwal heeft gelegen.' De volgende stap is aankloppen bij de eigenaar of hij wil meewerken. De reacties zijn wisselend van nee tot enthousiast. Fifty fifty, schat Bart Dingemanse in. 'Er is grote behoefte aan vervangende grond en langjarige beheervergoedingen', signaleert hij. Al krijg je soms ook te horen: 'Mooi dat jullie een stukje landschap herstellen bij een eik, die mijn opa nog heeft geplant'.

Ambitieuze Deltaplan

De Stichting Landschapswacht in Beek-Ubbergen is onderdeel van de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap (VNC). Zij ijvert voor herstel en aanleg van landschapselementen bij

Bas Dingemanse van de Landschapswacht: 'Nergens vind je op zo'n klein gebied zoveel verschillende soorten als in een houtwal.'

boeren en particulieren. Daarvoor is een ambitieus "Deltaplan voor het Landschap" opgesteld, dat voorziet in het herstel en terugbrengen van 200.000 km landschapselementen op boerenland zoals hagen, wallen, singels en hoogstam fruitboom. Het Deltaplan is in 2006 ondersteund door het Landschapmanifest, waar ook SBNL de handtekening onder heeft gezet.

600 miljoen euro

Het plan streeft naar 5% groenblauwe dooradering op boerenland. Kosten 600 miljoen euro per jaar. Er is nog maar een heel klein deel gerealiseerd. 'We willen niet terug naar de situatie van rond 1900. Dat kan niet. Het moet passen bij de huidige landbouw, maar ook daarbij is het mogelijk om veel te doen', merkt de adviseur van de Landschapswacht op. Omgerekend zou elk boerenbedrijf 5 procent aan groenblauwe dooradering moeten krijgen met struweel, bomen en akker- en grasranden. Laat dat nou precies evenveel zijn als de 5 procent die akkerbouwers nu in het kader van het gemeenschappelijk landbouwbeleid moeten invullen als ecologische focusgebieden. Het principe is hetzelfde, maar, kritiseert Bart Dingemanse, het is helemaal verwaterd door uitvoeringsregels, die braak leggen en de teelt van sommige eiwithoudende gewassen toelaat. 'Daar schiet de biodiversiteit niet zoveel mee op.'

Belangrijk verschil ook met het Deltaplan is, dat boeren van Brussel geen vergoeding krijgen voor grond die ze aan de landbouw onttrekken om er ecologisch focusgebied van te maken.

Dan gaat het al gauw om 40.000 tot 70.000 euro per ha. Die vergoeding krijgen de boeren bij Berlewalde evenmin, maar toch doen ze vanwege het landschap mee. Reden genoeg voor de VNC om door te gaan met het zoeken van geldbronnen om nog meer herstel mogelijk te maken.

Info: www.nederlandscultuurlandschap.nl

